

УДК: 336.02(477)

Людмила Кушнір

кандидат економічних наук, доцент,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ljuda@judmila01@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7597-5791

ФІНАНСОВА СИСТЕМА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ТА ШЛЯХИ СТАБІЛІЗАЦІЇ

Ljudmila Kushnir

PhD (Economics), Assoc. Prof.,
ЕРІНЕ «Kamianets-Podilsky State Institute»,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine

THE FINANCIAL SYSTEM OF THE STATE IN TIMES OF WAR: CHALLENGES, MANAGEMENT STRATEGIES, AND STABILIZATION PATHWAYS

Анотація. Фінансова система України в умовах війни перебуває під значним тиском через зниження доходів, збільшення витрат на оборону та соціальні потреби, інфляцію, девальвацію національної валюти та руйнування інфраструктури. Розглянуто ключові виклики для фінансової стабільності країни, зокрема падіння економічної активності, зростання безробіття, зниження інвестицій та необхідність забезпечення фінансування на стратегічні потреби. Аналізується міжнародний досвід стабілізації фінансів в умовах війни на прикладі Кіпру, Греції та Сирії, а також пропонуються стратегії для стабілізації фінансової системи України, включаючи реформу податкової системи, залучення міжнародної допомоги та інвестицій. Висвітлюється важливість структурних реформ і ефективного управління фінансами для відновлення економіки після завершення війни.

Ключові слова: фінансова система, війна, економічна стабільність, бюджетний дефіцит, інфляція, девальвація валюти, витрати на оборону, відновлення інфраструктури, фінансовий менеджмент.

Abstract. The financial system of a country during wartime plays a crucial role in maintaining economic stability. It is essential to ensure proper funding for defense, social payments, infrastructure, and other critical sectors, which requires quick and effective management decisions. War leads to significant changes in a nation's economic environment, affecting internal and external financial flows and creating substantial challenges

for both government and businesses. For Ukraine, which has been at war for over a year with Russia, managing finances and stabilizing the financial system has become one of the most pressing issues. This article explores the key challenges, management strategies, and ways to stabilize Ukraine's financial system amid war, analyzing international experiences and their potential application in the Ukrainian context.

Key challenges for Ukraine's financial system during wartime include a decline in economic activity, reduced state revenues, increased defense and social spending, inflation, currency devaluation, rising unemployment, and capital outflows. Additionally, the destruction of infrastructure, job losses, and population displacement further exacerbate the economic situation. To stabilize the economy, the country must balance macroeconomic stability with funding strategic needs. Ukraine aims to address these challenges through tax system improvements, fiscal reforms, cutting ineffective expenditures, and securing international financial assistance.

The international experience of countries that have faced war and conflict shows that stabilizing the financial system requires maintaining key economic functions and securing external financial support. Examples from countries such as Cyprus, Greece, and Syria highlight the importance of reforming fiscal policies, managing foreign debt, and involving international partners in post-war recovery. For Ukraine, strategies to stabilize finances should focus on managing the budget deficit, optimizing expenditures, attracting external aid, and investing in infrastructure recovery after the conflict ends.

The article also suggests that Ukraine must continue to work with international financial organizations like the IMF and the World Bank, attract private investment for economic recovery, and implement reforms to ensure financial stability. The country's experience can be enriched by lessons from other nations, adapting best practices to its own unique challenges. Effective financial management, along with tackling corruption and introducing advanced technologies, will be key for Ukraine's financial recovery post-conflict.

Keywords: *financial system, war, economic stability, budget deficit, inflation, currency devaluation, defense spending, infrastructure recovery, financial management.*

Фінансова система держави в умовах війни виступає важливим елементом підтримки економічної стабільності, адже забезпечення належного фінансування для оборони, соціальних виплат, інфраструктури та інших критичних секторів вимагає швидких і чітких управлінських рішень. Війна завжди тягне за собою суттєві зміни в економічному середовищі країни, впливає на її внутрішні і зовнішні фінансові потоки, створюючи серйозні виклики для управлінців та бізнесу. Для України, яка перебуває в умовах повномасштабної війни, питання управління фінансами та стабілізації фінансової системи стало однією з головних проблем. Ця стаття покликає дослідити ключові виклики, стратегії управління та шляхи стабілізації фінансової системи в умовах війни на прикладі України, а також проаналізувати міжнародний досвід та можливості його застосування в нашій країні.

В умовах війни основними викликами для фінансової системи є: падіння економічної активності, скорочення державних доходів, збільшення витрат на оборону та соціальні потреби, інфляція, девальвація національної валюти, зростання безробіття та відтік інвестицій. Крім того, війна призводить до руйнування інфраструктури, втрати робочих місць, відтоку населення в безпечні регіони або за

кордон, що має серйозні наслідки для економіки країни в цілому. Криза, викликана війною, змушує уряди країн зосереджувати свої зусилля на фінансуванні потреб оборони та забезпеченні соціальних стандартів. Водночас, значне скорочення бюджетних надходжень у перші роки війни створює надзвичайні труднощі для фінансування цих потреб [1].

Для стабілізації економіки і фінансів, країна повинна знаходити баланс між збереженням макроекономічної стабільності та фінансуванням стратегічних потреб. Україна намагається вирішувати ці проблеми через вдосконалення податкової системи, реформи державних фінансів, скорочення неефективних витрат та залучення міжнародної фінансової допомоги. Однак для підтримки фінансової стабільності необхідно враховувати досвід інших країн, що пережили війни та конфлікти. Міжнародний досвід показує, що важливим компонентом стабілізації фінансової системи є збереження ключових економічних функцій і при цьому залучення міжнародної фінансової допомоги.

Управління фінансами держави в умовах війни є складним процесом, оскільки війна порушує звичні механізми фінансових потоків і загрожує великою кількістю непередбачуваних факторів, які можуть привести до поглиблення економічної кризи. Один з головних викликів полягає в різкому скороченні бюджетних надходжень. Зниження виробництва та падіння внутрішнього попиту на товари і послуги призводять до того, що державний бюджет не отримує необхідних фінансових ресурсів для виконання своїх зобов'язань. При цьому національний бюджет зобов'язаний фінансувати витрати на оборону, соціальні виплати, відновлення інфраструктури, пенсії, заробітні плати і допомогу вимушено переміщеним особам. У цих умовах дефіцит бюджету часто досягає рекордних значень, і для покриття цього дефіциту країна змушена залучати додаткові фінансові ресурси, зокрема через зовнішні запозичення та допомогу від міжнародних організацій.

Інфляція і девальвація національної валюти – ще один важливий виклик для фінансової системи. В умовах економічної нестабільності національна валюта часто зазнає значних коливань, що створює додаткові труднощі для підприємств і населення, оскільки це ускладнює планування економічних операцій та погіршує рівень життя. Для України девальвація гривні стала реальністю ще до війни, але після 2022 року вона посилилася через загострення військової ситуації, зростання дефіциту бюджету і падіння економічної активності [2]. Важливим викликом є також збільшення витрат на оборону. Війна в Україні потребує значних витрат на військові потреби, що призводить до значного збільшення витрат державного бюджету в цьому напрямку. При цьому це відбувається на фоні зменшення інших соціальних витрат, що впливає на добробут населення і стабільність соціальних програм. Існує також проблема зростання державного боргу, що створює додатковий тиск на державні фінанси, особливо в умовах інфляції і низької економічної активності.

З огляду на це, важливими аспектами для України є удосконалення фінансового менеджменту, проведення структурних реформ у податковій системі, скорочення неефективних витрат та залучення міжнародної допомоги. Інвестиції в інфраструктуру, особливо в енергетичну та транспортну сфери, можуть стати важливим елементом економічного відновлення після завершення військового конфлікту.

Інші країни, що зазнали військових конфліктів, мають певний досвід у вирішенні фінансових проблем у період війни. Наприклад, після Кіпрської кризи 2013 року, уряд Кіпру скоротив державні витрати, запровадив нові податки та скоригував фінансову політику в напрямку забезпечення стабільності фінансів. При цьому країна також отримала допомогу від Європейського Центрального Банку, що дозволило стабілізувати ситуацію в країні і відновити довіру до її фінансової системи [3].

Досвід Греції, яка переживала фінансову кризу у 2010-2018 роках, показує, як важливо мати чітку стратегію фінансової стабільності та реструктуризації державних фінансів. В умовах жорсткої економії та запровадження значних структурних реформ Греція змогла стабілізувати свою економіку, хоча це супроводжувалося значним соціальним і політичним напруженням. Водночас важливою складовою фінансової стабільності є здатність до ефективного управління зовнішніми боргами, що дозволяє зменшити тиск на державні фінанси в умовах кризи [4].

Приклад Сирії також показує, як війна може кардинально змінити фінансову ситуацію в країні, де значна частина економіки була зруйнована, а державні доходи знизилися до мінімуму. Влада Сирії змушена була звертатися до міжнародних фінансових організацій і використовувати допомогу з боку країн-сусідів для підтримки фінансів і відновлення економіки.

Враховуючи виклики, що стоять перед Україною, стратегії стабілізації фінансів в умовах війни повинні бути спрямовані на забезпечення дефіцитного бюджету, залучення зовнішньої допомоги, оптимізацію витрат та модернізацію державних фінансів. Важливо також працювати над залученням інвестицій для відновлення інфраструктури після завершення конфлікту. На рівні міжнародної допомоги, Україна повинна активно взаємодіяти з міжнародними фінансовими установами для отримання фінансової підтримки, а також залучати приватні інвестиції для відновлення економіки [5].

Таблиця 1

Виклики для фінансової системи України в умовах війни

Виклик	Опис
Зниження державних доходів	Падіння виробництва та внутрішнього попиту.
Збільшення витрат на оборону	Значне збільшення бюджетних витрат на військові потреби.
Інфляція та девальвація	Порушення стабільності національної валюти і зростання цін.
Зростання безробіття	Втрата робочих місць і зменшення економічної активності.
Руйнування інфраструктури	Пошкодження об'єктів критичної інфраструктури, необхідність відновлення.

Джерело: розроблено автором на основі [6; 7]

Прогноз на 2025 рік вказує на поступове відновлення економіки України, однак важливою залишається проблема високого державного боргу, який необхідно буде обслуговувати. Враховуючи досвід інших країн, для досягнення стабільності необхідно не лише реформувати внутрішні фінансові інститути, а й активно співпрацювати з міжнародними фінансовими організаціями та залучати міжнародну допомогу для відновлення економічної активності.

Таблиця 2

Міжнародний досвід стабілізації фінансів

Країна	Досвід стабілізації фінансів	Ключові заходи для стабілізації
Кіпр	Кіпрська фінансова криза 2013 року	Скорочення державних витрат, нові податки, допомога від ЄЦБ
Греція	Фінансова криза 2010-2018 років	Жорстка економія, структурні реформи, реструктуризація боргу
Сирія	Війна з руйнуванням економіки і державних доходів	Залучення міжнародної допомоги, співпраця з сусідніми країнами

Джерело: розроблено автором на основі [6; 7]

Таблиця 3

Прогноз на 2025 рік

Показник	Прогноз 2025 року
Відновлення економіки	Поступове відновлення після війни
Державний борг	Підвищений рівень державного боргу
Залучення міжнародної допомоги	Активне співробітництво з міжнародними організаціями
Структурні реформи в податковій системі	Проведення реформ для стабілізації фінансів

Джерело: розроблено автором

Продовжуючи аналіз фінансової ситуації в Україні, важливим аспектом є необхідність реформування податкової системи, що допоможе підвищити ефективність збору доходів до державного бюджету. Одним із кроків є вдосконалення податкової політики, а саме скорочення податкового навантаження на бізнес, але за умови, що воно не призведе до зменшення обсягів надходжень до бюджету. У цьому контексті важливим є також розвиток механізмів залучення приватних інвестицій в економіку України, що дозволить відновити її після завершення війни [8].

Окрім цього, важливою стратегією для України є використання потенціалу міжнародних фінансових організацій. Зокрема, співпраця з Міжнародним валютним фондом (МВФ) і Світовим банком, які вже активно підтримують Україну, є важливою для стабілізації економіки. Також доцільно залучати нові інвестиційні проекти, спрямовані на відновлення інфраструктури, енергетичний сектор і соціальну сферу. Такі проекти не лише дозволяють створювати робочі місця, але й допомагають прискорити відновлення економіки після війни [9].

Враховуючи досвід інших країн, стабілізація фінансів під час війни також потребує адаптації до нових умов. Для цього Україна повинна не тільки запозичувати найкращі практики з міжнародного досвіду, але й враховувати власні специфічні потреби та обставини. На основі цього можна розробити стратегії, які сприятимуть фінансовій стабільності, навіть у умовах тривалої війни.

Не менш важливим є залучення технологій для управління фінансовими потоками та запобігання корупції, що може стати серйозною проблемою під час використання бюджетних коштів. Важливим кроком у цьому напрямку є розбудова системи електронних платежів, що допоможе забезпечити прозорість та контроль

за витратами бюджету. У той же час, особливу увагу необхідно приділяти боротьбі з незаконним виведенням коштів з державного бюджету, яке може погіршити ситуацію і призвести до ще більших економічних проблем.

Таблиця 4

Рекомендації для стабілізації фінансів України в умовах війни

Рекомендація	Опис
Реформа податкової системи	Спрощення системи оподаткування, зниження податкового навантаження на малий і середній бізнес
Залучення міжнародних фінансових ресурсів	Співпраця з МВФ, Світовим банком та іншими міжнародними організаціями для стабілізації фінансів
Залучення інвестицій для відновлення інфраструктури	Модернізація енергетичного та транспортного секторів, залучення інвестицій на відновлення економіки
Покращення управління фінансовими потоками	Впровадження електронних систем контролю за державними витратами, боротьба з корупцією
Підтримка малого і середнього бізнесу	Забезпечення доступу до кредитів, підтримка підприємств, які можуть сприяти відновленню економіки

Джерело: розроблено автором

Фінансова стабільність в умовах війни є надзвичайно важливою для підтримки державних інституцій, соціальних стандартів і економічної стабільності. Україна стикається з низкою серйозних фінансових викликів, серед яких зниження доходів, збільшення витрат на оборону, інфляція та девальвація національної валюти. Однак успішна стабілізація фінансової системи вимагає комплексних заходів, включаючи реформу податкової системи, удосконалення фінансового менеджменту, залучення міжнародних фінансів і приватних інвестицій [10].

Міжнародний досвід стабілізації фінансів в умовах військових конфліктів є важливим джерелом для розробки ефективних стратегій для України. Зокрема, досвід Кіпру, Греції та Сирії показує, що стабілізація економіки потребує часу, зусиль і підтримки з боку міжнародних партнерів. Врахування цих аспектів у стратегіях фінансового управління в Україні дасть змогу забезпечити відновлення економічної активності після завершення військового конфлікту, а також створить основу для сталого розвитку країни в майбутньому.

Україна повинна продовжувати співпрацювати з міжнародними фінансовими установами, залучати інвестиції для відновлення критичних секторів економіки та проводити структурні реформи, щоб забезпечити фінансову стабільність і сприяти відновленню економіки в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Кравченко І. Фінансова стабільність в умовах кризи. Київ: Національна академія наук України, 2022.
2. Яценко О. Проблеми бюджетної політики в умовах війни. *Економічний огляд*. 2023. № 12(2). С. 56–68.
3. World Bank. Ukraine Country Report. World Bank Group, 2024.

4. Міжнародний валютний фонд. Ukraine: Economic Outlook and Policy. IMF, 2024.
5. Савченко І. Роль зовнішнього фінансування в стабілізації економіки України. *Економічний аналіз*. 2023. № 22(1). С. 45–60.
6. European Bank for Reconstruction and Development. Economic Transformation in Ukraine. EBRD, 2024.
7. Tump G. The Impact of War on National Finance Systems. *International Journal of Finance*. 2023. № 14(3). P. 122–136.
8. Smith J. Financial Resilience in War-torn Economies. *Global Finance Review*. 2022. № 19(2). P. 98–113.
9. Новікова Л. Фінансова політика України в умовах війни. *Міжнародний економічний журнал*. 2023. № 18(4). С. 33–49.
10. Andreev A. Strategies for Post-War Economic Recovery. *Eastern European Economics*. 2023. № 59(2). P. 47–55.

References:

1. Kravchenko I. (2022) Finansova stabil'nist' v umovakh kryzy [Financial stability in times of crisis]. Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine.
2. Yatsenko O. (2023) Problemy byudzhethnoyi polityky v umovakh viyny [Problems of budget policy in the conditions of war]. *Ekonomichnyy ohlyad*, no. 12(2), pp. 56-68.
3. World Bank (2024) Ukraine Country Report. World Bank Group.
4. Mizhnarodniy valiutniy fond. (2024). Ukraine: Economic Outlook and Policy. IMF.
5. Savchenko I. (2023) Rol' zovnishn'ogo finansuvannya v stabilizatsiyi ekonomiky Ukrayiny [The role of external financing in stabilizing Ukraine's economy]. *Ekonomichnyy analiz*, no. 22(1), pp. 45-60.
6. European Bank for Reconstruction and Development (2024) Economic Transformation in Ukraine. EBRD.
7. Tump G. (2023) [The Impact of War on National Finance Systems]. *International Journal of Finance*, no. 14(3), pp. 122-136.
8. Smith J. (2022) [Financial Resilience in War-Torn Economies]. *Global Finance Review*, no. 19(2), pp. 98-113.
9. Novikova L. (2023) Finansova polityka Ukrayiny v umovakh viyny [Financial policy of Ukraine in wartime]. *Mizhnarodnyy ekonomichnyy zhurnal*, no. 18(4), pp. 33-49.
10. Andreev A. (2023). Strategies for Post-War Economic Recovery. *Eastern European Economics*, no. 59(2), pp. 47-55.